

KARL BARTH, de Zwitserse theoloog, die wel met emeritaat gegaan is, maar nog altijd voortwerkt aan zijn gigantisch levenswerk, „De kerkelijke dogmatiek” kan ook het college geven niet laten. Op 29 april begon hij een nieuw „Werkseminar”, zoals hij het noemt, waarin hij voor een beperkt aantal geïnteresseerde studenten aandacht schenkt aan de „Heilige Geest in de Institutie van Calvijn”. Drs. G. Puchinger bezoekt het eerste college en geeft daarvan zijn indrukken weer.

(29 april 1967)

HOE is het met Karl Barth? Wat doet hij? Waar is hij mee bezig? Wat denkt hij, en waarover spreekt hij vandaag?

Voor- en tegenstanders zullen daarin belang stellen. Twee jaar geleden is Barth zwaar ziek geweest. Nog een jaar geleden was hij aan een autobiografie bezig, omdat hij wegens zijn slechte gezondheid de actieve theologie-beoefening had vaarwel gezegd — naar hij zelf meende, voorgoed...

Maar sindsdien heeft zich zijn gezondheid onverwacht verbeterd: hij reisde zelfs in september vorig jaar naar Rome, had contact met diverse concilie-theologen, en sprak met paus Paulus VI. Over zijn reis schreef hij onder de titel Ad limina apostolorum een zowel touristisch als theologisch boeiend en actueel verslag, dat niemand ongelezen zal laten, die zich voor het vraagstuk Rome-Reformatie, voor Karl Barth en zijn theologie interesseert.

Maar niet alleen volbrengt de thans 81-jarige Karl Barth nog al deze arbeid. Hij geeft op zaterdagcollege en is op zaterdagmorgen 29 april jl. een nieuwe serie „Seminarcolleges” begonnen: ditmaal over de Heilige Geest volgens de Institutie van Calvijn. Daar ik onverwacht enkele weken in Bazel was, kon ik de eerste collegemorgen van dit boeiend Werkseminar meemaken.

Het was één der weinige practische, warme zomerdagen, die Bazel dit jaar in april beleefde, maar in het Theologisch Seminargebouw aan de Nagelberg waren die morgen tegen tien uur reeds tientallen studenten aanwezig, die, aan lange tafels gezeten, de komst van Karl Barth afwachten. Ik had geen tijd ze te tellen, maar de zaal was overvol. Het zullen er vijftig à tachtig geweest zijn. Onder hen waren als altijd diverse buitenlanders, waaronder ook enkele Nederlanders. Ook rooms-katholieke theologen volgen deze colleges. Deze „Katholische Brüder” worden door Barth speciaal bij de stief betrokken, doordat hij ze als

de stem van een wetenschappelijke dictator. Hij spreekt ook op college dat verrukkelijk Schwizerdütsch, dat soms wel wat moeilijk te volgen is, maar dat ons Nederlanders zo gemeedelijk aandoet, en dat eigenlijk precies past bij de Karl Barth, die er van houdt de hoge ernst der theologie te doorkruisen met zijn kruidige, menselijke humor. Daarom klinken ook zijn bevelen gemeedelijk.....

Barth begint met de streng klinkende opmerking dat wanneer men op dit Seminar intent — er gaat een lange lijst rond om namen op te plaatsen — men ook verplicht is om zonder uitzondering regelmatig te komen. Met barse stem, maar met glinsterende ogen voegt Barth er aan toe dat alleen in geval van overlijden („nur Todesfälle”) het college verzuimd mag worden, want hij wenst geen losse bezoekers op dit college.

Als tweede eis stelt hij dat men vooraf de latijnse tekst van het te behandelen fragment van de Institutie met aandacht zal

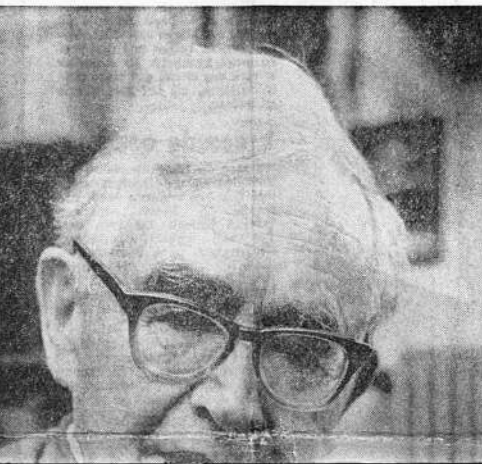
Thuisgekomen gaf Barth over enige Concilietexten een grondig Werk-Seminar waaraan onder anderen werd deelgenomen door de even jeugdige als verdiepte rooms-katholieke theoloog Joseph Ratzinger, die tegenwoordig, evenals Küng en Oberman in Tübingen doceert. Het laat zich verstaan dat dit werkcollege van Barth grote belangstelling onder de studenten in Bazel trok. Gelukkig zijn wij door zijn zo juist gepubliceerde boekje Ad limina apostolorum enigermate ingelicht over Barths opinie aangaande de jongste ontwikkeling binnen Rome.

Voor de theologische Bijproevers is misschien de grootste verrassing dat Barth een nieuw deel, dat moet dan het dertiende worden! — van zijn Kirchliche Dogmatik voorbereidt. Een Nederlands rooms-katholiek hoogleraar, die op Barth hoopt te promoveren, en in Bazel veel contact met Barth had, toonde mij een respec-

te hebben in Calvijn te doen met een denker, een schrijver, een theoloog uit het verleden, en wel uit de zestiende eeuw!

Daarbij komt nog een volgend punt. Ik weet niet of hier ook rooms-katholieken zijn (er gaan diverse vingers omhoog, waaronder ook die van een jonge Nederlands-katholiek theologisch hoogleraar) „maar men kan nooit zeggen: dat is nu protestantisme!

Kortom — vervolgt Barth — men kan niet zeggen dat er één reformatorische theologie is. Er was wel één geest, maar toch vele theologieën. De Rooms-katholieke Kerk kon men eens theologisch als een eekhoofd kwalificeren maar de reformatorische theologie is

in Christus, over Gratia et Salus, over genade en zaligheid.”

Dualiteit

„En nu”, vervolgt Barth, „komt wat ik als het hart van de Institutie beschouw: het Derde Boek. De titel daarvan luidt: Over de wijze, waarop de genade van Christus verkregen wordt, en welke vruchten daaruit voor ons voortkomen, en welke werkingen daaruit volgen.” Barth onderstreept hier het woordje wordt. „aant daeruit blijkt tevens de dualiteit tussen God en mens. Dit derde boek vangt aan met de hoofdstukken over de Heilige Geest en het Geloof (1 en 2), die wij dit Seminar samen willen lezen en bespreken.

Dan volgt hoofdstuk 3, dat over de boete handelt.

Dat hoofdstuk is voor Calvijn van groot belang, want er moet bij Calvijn altijd boete, ommekeer aanwezig zijn... wil er sprake kunnen zijn van ware religie. Er is bij Calvijn geen geloof zonder

Op Calvijn-college bij

KARL BARTH

(17 en 18), terwijl het laatste hoofdstuk (20) handelt over de Staat.”

Barth trekt hierna zijn conclusie over de gehele Institutie als boek: „Het wemelt in de Institutie werkelijk van interessante thema's. Ik kan daarom het lezen van de Institutie u slechts dringend aanbevelen, en dat advies u op het hart binden! Maar, de theologen moeten Calvijn niet in het Duits lezen, doch in het Latijn! En, als het Latijn te moeilijk is, ja, dan maar in het Frans. Want de vertaling in het Duits van Otto Weber is en blijft, zoals iedere vertaling, toch maar een ezelbrug.

tabele serie drukproeven, die hij voor Barth aan het corrigeren is.

Dat alles is goed nieuws, want of men voor- of tegenstander van Barth is, niemand zal ontkennen dat al wat hij zegt en schrijft van groot theologisch en kerkelijk belang is, en dat we verheugd moeten zijn dat Barth zijn — als altijd openhartige — opinie nog kan geven over de jongste kerkelijke en theologische ontwikkelingen.

Tot zover over Calvijn in 't algemeen, want nu gaan we over tot het lezen van het hoofdstuk dat we op dit Seminar zullen behandelen: hoofdstuk 1 van het derde boek der Institutie, dat handelt over de Heilige Geest. We moeten nu de tekst gaan lezen, gevouwen lezen, want we moeten ook bij de studie ordelijk zijn, want God is in alles een God van orde!”

Daarna geeft Barth de verdere gang van zaken aan voor dit nieuwe Werk-Seminar: „Eerst gaan we steeds een stuk tekst lezen; daarna gaan we, de volgende keer, het gelezene analyseren; de daarop volgende week stellen we vragen — zo mogelijk in een gesprek met enkele bevoegde specialisten — want onze wijsheid is niet groter of kleiner dan die van Calvijn, maar door onze nieuwe ervaringen en de tijd waarin wij leven, eenvoudig anders! Wij moeten Calvijn dus confronteren aan onze ervaringen en onze vragen, en daaruit ook onze conclusies trekken, en deze straks samenvatten in punten. U ziet, we hebben handen vol werk, wat we kunnen voor de zomervakanties helaas maar tien colleges aan dit alles wijden!”

Heilige Geest

Ter inleiding van het vandaag te lezen gedeelte stelt Barth nog een vraag aan de studenten: „Het voorlaatste hoofdstuk betitelt Calvijn met de woorden: Dat terecht gezegd wordt, dat

lang hebben wij gewacht, maar nu gaat Calvijn over tot de praktijk; nu komen we als het ware van de leer naar het leven... heerlijk! Nu komt Calvijn van het doen Gods tot het doen der mensen, en dat laatste is opnieuw een werk Gods! Dat doen Gods nu is het proprium des Geestes Christus is de Zaak-waarnemer Gods, en Hem worden de woorden toegevoegd opdat Hij de armen en behoeftigen zou rijk maken. Ja, rijk maken! Want het gaat er maar niet om dat Christus buiten ons is, maar dat Hij ons rijk maakt, door in ons te werken. Want men kan gedoopt zijn, en toch niet met de Heilige Geest gerekend hebben. Opdat dat echter wel het geval zal zijn, deelt Christus ons mee, communiceert Hij met ons. Calvijn sprinct hier wel midden in de kern: Christus wordt de onze en gaat in ons women... Dat is communicatie! En dat begrip communicatie is enorm geladen, rijk gevuld. Christus wordt ons maar niet mégeëdeeld, maar Hij is de onze geworden: hij woont in ons! Kortom: Christus voor ons, moet worden: Christus in ons! Daardoor zijn wij op aarde ook niet van de hemel gescheiden, zijn Christus en de Christen ook niet meer gescheiden in dit leven. En bij dit alles gaat het helemaal niet om wat wij doen, maar om wat de Heilige Geest doet, opereert! Zo sprinct Calvijn in dit hoofdstuk direct midden in de stof, om aan te geven wat hij vooral als het werk van de Heilige Geest met klem wil naar voren brengen.

Niet allen...

Tot slot wordt de zin gelezen: „En ofschoon het waar is, dat wij dit door het geloof verkrijgen, leert toch, daar wij zien, dat niet allen zonder onderscheid de gemeenschap met Christus, die door het evangelie aangeboden wordt, omhelzen, de rede ons hoger te stijgen en onderzoek te doen naar de verborgen werking des Geestes, door welke het geschiedt, dat wij Christus en al Zijn goederen genieten.”

als altijd diverse buitenlanders, waaronder ook enkele Nederlanders. Ook rooms-katholieke theologen volgen deze colleges. Deze 'Katholieke Brúder' worden door Barth speciaal bij de stof betrokken, doordat hij ze als 'feindliche Brúder' soms goedmoedig, met milde spot, ter sprake brengt, of zelfs regelrecht op zijn college aanspreekt.

Ouder

Om tien uur precies komt Barth binnen, op deze colleges trouw verzegeld door zijn sympathieke vrouw, die hem tijdens de colleges zo omgemaakt mogelijk de medicijnen toeschijft, en die het college, met de tekst van Calvin voor zich, aandachtig volgt. Barth is nog veer onder vroeger, zijn gezicht, ziet er nog veebarstiger uit dan vroeger, maar zijn glinsterende ogen die iedere humor met een sprankelende blik begeleiden, zijn levendig als altijd, en worden slechts overschaduwd door zijn veldde haren, die hij nooit verloren heeft, en, naar ik hoop ook nooit verliezen zal, want zijn zij te karakteristiek voor hem!

Vlak voor het college begint komt een student vragen of het college mag worden 'opgenomen'. Maar dat wijst Barth beslist af. Had de student het maar tijdiger gevraagd, niet op het laatste moment, dan had hij misschien Barth kunnen overtuigen van het belang om een college van Barth later op de bandrecorder te hebben; nu wordt het verzoek met een fors, bijna verontwaardigd handgebaar afgeaan.....

Humor

Wanneer allen stil zijn opent Barth het college met een kwestie van orde. Men moet zich hem niet indenken als een vriendelijke emeritus hoogleraar, die blij is nog wat studenten onder zijn gehoor te krijgen. Integendeel! Hij stelt de studenten de wet, aanvankelijk met een stem die wat zwaar klinkt, achterin nauwelijks te verstaan is, maar een stem die gaandeweer fors, doch steeds beslist klinkt. Het is

een losse bezoeker op dit college. Als tweede eis stelt hij dat men vooraf de latijnse tekst van het te behandelen fragment van de Institutie met aandacht zal voorbereiden. In de derde plaats eist hij dat de aanwezige studenten aan dit college actief zullen meewerken: hij wil geen passieve toehoorders; men dient er mee rekening te houden steeds te kunnen worden opgeroepen om de tekst te lezen en vertalen en daarover vragen te beantwoorden. Men moet daarna bereid zijn tot een gesprek over de stof, want er moet gesproken worden: 'Ik wil niet scherper worden', voegt de quasi bars klinkende Barth er aan toe, 'maar zo staat het hier', terwijl hij wijst naar zijn getypte aantekeningen. 'Vorig Semester', vervolgt Barth, 'spraken wij over Vaticanum II, maar nu zal het over een heel ander onderwerp gaan: over de Heilige Geest, zoals Calvin daarover in zijn Institutie geschreven heeft. Het draait om wat Barth aan de eerste drie kwartier beschouwingen te geven over Calvin en de Institutie in het algemeen.

Andere

Hij begint er op te wijzen dat Calvin en zijn Institutie uit de zestiende eeuw dateren, dat dat toen was een heel andere wereld was die waarin wij leven. 'Zeker', voegt hij er schalks aan toe: 'het Rooms-katholieke was dat al, evenals de Reformatie, maar de Katholieke Kerk van de dagen van Calvin was anders dan die van Van Vliet. We moeten ons daarvoor verplaatsen naar het jaar 1559: de Contra-reformatie en Trente waren reeds begonnen. Luther was al gestorven, toen de Institutio in deze vorm gered was.

Calvin had daarbij zijn eigen problemen en verhoudingen. Zijn probleem was bijvoorbeeld gereed te komen met de Zürcher theologen, maar ja, (Barth twinkelt hier met de ogen, en kijkt naar de studenten natuurlijk) die van Emil Brunner en zijn school die Zürcher theologen zijn nu eenmaal tot op vandaag toe een gevat op zich zelf geweest. Dan was er Bucer in Straatsburg; voorts waren er nog Holland, en Engeland en Schotland, die ook van belang zijn om het protestantisme uit die tijd te leren kennen.

En wat vinden we nu in de Institutio van Calvin? Een sublieme samenvatting van de zestiende eeuwse reformatie. Maar... wat is dat een benadrukt, wat wij nu achter ons hebben, had Calvin (onbewust) nog voor zich. Want sinds de Reformatie aanvang is er heel wat gebeurd binnen de protestantse kring, waarvan Calvin geen weet had, geen weet van kon hebben en was nog geen orthodoxie, nog geen pietisme, nog geen rationalisme, nog geen romantiek, laat staan — voegt Barth met stemverheffing er aan toe — de historisch kritische theologie.

Dat alles was er nog niet, en we moeten dus wat voorzichtig zijn als we Calvin met dat alles in verbinding brengen. Want we

toch vele theologen. De Rooms-katholieke Kerk kon men eens theologisch als een onbereikbaar kwalificeren maar de reformatorische theologie is meer dan een Summa. Tja, dat is haar ere, en 't maakt haar boeiend, maar 't heeft ook zijn nadeel. Zoveel hoofden, zoveel zinnen, kan men zeggen. Dat laatste heeft altijd voor en nadelen."

Institutie

Hier onderbreekt de 81-jarige docent zijn betoog, en gaat een vraag stellen, die hij willekeurig richt aan de vlak tegenover hem zittende vrijgemaakte theoloog dr. J. Veenhof: "Wat betekent het woord Institutie?"

De pas in Göttingen op Bavnick gepromoveerde doctor antwoordt: "Onderwijzing."

"Juist", hervat Barth, en aan deze goedkeuring verbindt hij smakelijk lachend een anecdotie: "Toen ik destijds in Göttingen college in de dogmatiek moest geven, in mijn eerste les, werd ik daar door de theologische faculteit destijds verboden om andere dogmatiek te geven dan de strikt lutherse, want de gehele faculteit was specifiek luthers; men eiste dat er uitsluitend in de geest van de lutherse theologie zou worden gedoopt. En daar ik mij meer in de trant van Calvin wilde bewegen, mocht ik mijn colleges dus niet als dogmatiek aankondigen! Wat te doen? Ik vond er wat op, en ik koos daarom voor de aankondiging van mijn colleges het woord 'Unterrikt' (Onderwijs) — conform Calvijn's eigen woord Institutio. Maar toen maakte de filologische faculteit weer bezwaar, omdat immers niet ik, maar een ander belast was met het onderwijs in de paedagogie. Nu was de Institutio is ten slotte alles in Göttingen harmonies verlopen; ik kon er rustig mijn colleges geven."

Vragenderwijs behandelt Barth nu de inhoud van het begin religie, en formuleert dit als: dat wat God doet en zegt, en dat wat de mens daaromtrent denkt en behoort te doen. Daarna leest Barth met klem de beroemde eerste zin van de Institutio: 'Nu weten we van de genade hoofdhoud van onze wijsheid, die verdient voor de ware en hechte wijsheid gehouden te worden, bestaat uit twee delen, de kennis van God en de kennis van onszelf. Barth wijst er op dat het hier om een weten gaat en over de ware wijsheid, die door Calvin wordt samengevat als een kennis van God en de kennis van onszelf.

Nu klinkt de volgende vraag van Barth: "Wat wilde Calvin met die boek?" Iemand geeft toe antwoord: 'cathetese geven....

Barth antwoordt: "Mooi, dat is een goed vertoel, want de Institutio heeft zich inderdaad ontwikkeld tot een soort catechismus. Het woord catechismus is juist. Maar het is geen 'catechismus' voor kinderen, maar in de breedste zin voor de tijdgenoten, met name voor de geestelijken en algemeen ontwikkelden.

De Institutio wil echter tevens een hermeneutiek zijn, ze wil de belangrijkste zaken van de Bijbel aangeven en uitleggen. Wat de vervolgingen geschreven. Calvin was humanist, maar hij werd onder invloed van Luther tevens apologet. Zo is de Institutio dus tevens een hermeneutiek en apologie. In het Franse voorwoord gaat het woord 'Institutio' is ten slotte alles in Göttingen harmonies verlopen; ik kon er rustig mijn colleges geven."

Opbouw

Hierna geeft Barth een nauwkeurige overzicht van de Institutio als geheel. Al opsmiddend de hoofdstukken der Institutio, maakt hij daarbij soms korte commentariserende opmerkingen, die heel interessant zijn.

"De Institutio bestaat uit vier delen. En nu een vraag: Waarover handelt het eerste deel?" Iemand antwoordt: De Cognitio Dei.

Dat hoofdstuk 6—8 handelt van groot belang, want er moet bij Calvin altijd boete, ommekeer aanwezig zijn, wil er sprake kunnen zijn van ware religie. Er is bij Calvin geen geloof zonder omkeer! Dit hoofdstuk is sterk gericht tegen de Rooms-katholieke Kerk van die dagen. Ja, Calvin heeft gepoogd de rooms-katholieken hier de ogen te openen. Zijn hier rooms-katholieken op college? Welnu, hij heeft u dan toch de ogen geopend..!

De hoofdstukken 6—8 handelt over het christelijk leven. De capita 9—10 gaan over het toekomstig en tegenwoordig leven. Eerst nu, let wel, heel anders dan bij Luther, in de hoofdstukken 11—16 handelt Calvin over de rechtvaardigheid. Luther begint er mee, maar Calvin verpelt via dit thema als het ware een blik terug op de afgelegde weg; Hier is Calvin in de grond van de zaak één met Luther, maar toch wat anders. Want de rechtvaardigingswijzing dient bij Calvin ter fundering van de heiliging des mensen.

In hoofdstuk 19 volgt dan een beschouwing over de christelijke vrijheid. Daarop volgt in hoofdstuk 20 het gebed. Dan volgt het laatste gebed voor Calvin: de predikanten (21—24), waarna hij dit boek in hoofdstuk 25 afsluit met de behandeling van het eschaton, het einde.

Dit alles vat het typisch calvijnse denken treffend samen; het geeft vooral de kern aan van hoe hij vond dat men de Bijbel diende te lezen.

In de hoofdstukken 19 tot en met 12 geeft Calvin een algemeen Godsgebeuren aan, dat hij stelt tegenover andere "goden en afgoden". Vervolgens bespreekt hij de trinitie (13), de schepping (14), de mensen (15), en daarna behandelt hij in de hoofdstukken 16—18 de voorzienigheid, de leer der ambten. Op dit punt staat Calvin nog dicht bij de rooms-katholieken; hij neemt de ambten zeer serieus! Van een democratische kerkregering moet men zich bepaald vrijmaken, wanneer men op dit punt zicht op Calvin wil hebben.

Daarna schrijft Calvin over de oude kerk, die hij tegenover de nieuwe kerk (dat was Rome) stelt. Hier kunnen de rooms-katholieken de ogen weer opengegaan En ze zeggen het nu ook niet meer zo als ze het in de zestiende eeuw deden.

In de hoofdstukken 10—13 gaat het over het Calvijnse kerkrecht. Calvin is dan ook niet voor niets jurist geweest! Hij geeft hier zowaar een leer der discipline.

In de hoofdstukken 14—19 bespreekt Calvin de sacramenten, doop en avondmaal. Hoofdstuk 16 keert zich geweldig tegen de wederopdoers. Ja, en dan heb ik, dat begrijp U wel (dit onder daverend gelach van de studenten), dat de katholieken later van Calvin hebben overgenomen. Ik verwijs naar wat ik hierover in mijn Kirchliche Dogmatik heb geschreven. Daarna handelt Calvin in hoofdstuk 17 nog over de genade

en over inleiding van het vandaag te lezen gedeelte stelt Barth nog een vraag aan de studenten: "Het voorlaatste hoofdstuk betreedt Calvin met de woorden: 'Dat terecht gezegd wordt dat Christus voor ons de genade Gods en de zaligheid verdient heeft. Wanneer we nu naar de titel van het gehele derde boek zien, en naar de titel van het eerste hoofdstuk daarvan, dat wij nu gaan lezen, wat is conform de titel van dit hoofdstuk nu het thema? Wat is de vraag wat het probleem, waarvan Calvin hier uitgaat? Want er hangt hier een vraag in de lucht, met een fundamenteel antwoord."

Wanneer de studenten blijven zwijgen, vult Barth zijn vraag aan met de woorden: "In het voorafgaande rechtvaardigheids hoofdstuk van het tweede boek beschrijft Calvin dat Christus voor ons het heil en de genade verworven heeft; maar wat is hier, in dit nieuwe eerste hoofdstuk aan de orde? Wel wie weet het?"

Barth ziet rond, om een antwoord te krijgen. "Dr. Veenhof antwoordt voorzichtig (want bij een verkeerd antwoord kan de Bazelse leeuw gevaarlijk rondblikken): 'Er is een brug tussen God en ons.' Barth: 'Goed zo, er is inderdaad een brug, en daarover handelde eigenlijk reeds de gehele tweede helft van het tweede boek. Maar nu gaat Calvin aangeven wat ons ten goede komt: de geheimvolle werking, want dat is een groot geheimenis (arcantum); nu komt de Heilige Geest in het midden. De Heilige Geest immer volbringt (opeert) dat wat Calvin bewerk, en ons ten goede doet komen. Bij Calvin gaat het van nu af aan naar omhoog, en dat gebeurt door de Geest. De Geest immers is de bijzondere denkwijze (persoon) van God. De Heilige Geest doet inderdaad iets.

Dat is de vraag en het antwoord."

Hierna geeft Barth aan één van de studenten de beurt om het begin van dit eerste hoofdstuk te lezen; maar deze student heeft geen Latijnse tekst bij zich, noch iemand die bij hem thuis is. Barth wijst Barth zozelf heeft opgemerkt dat men Calvin als theolog uitsluitend in het Latijn moet lezen, vervolgt hij met een goedmoedigheid: "Also, lezen Sie dann aus den Heben Weber."

Ambten

En nu het Vierde Boek.

Dat handelt over de uiterlijke hulpmiddelen door welke God ons tot de gemeenschap met Christus nodigt en in haar houdt. Bij Calvin wordt men hier een zeer sterk gevoel van de leer der ambten. Op dit punt staat Calvin nog dicht bij de rooms-katholieken; hij neemt de ambten zeer serieus! Van een democratische kerkregering moet men zich bepaald vrijmaken, wanneer men op dit punt zicht op Calvin wil hebben.

Daarna schrijft Calvin over de oude kerk, die hij tegenover de nieuwe kerk (dat was Rome) stelt. Hier kunnen de rooms-katholieken de ogen weer opengegaan En ze zeggen het nu ook niet meer zo als ze het in de zestiende eeuw deden.

In de hoofdstukken 10—13 gaat het over het Calvijnse kerkrecht. Calvin is dan ook niet voor niets jurist geweest! Hij geeft hier zowaar een leer der discipline.

rede ons hoger te stijgen en onderzoek te doen naar de verborgen werking des Geestes, door welke het geschiedt, dat wij Christus en al zijn goederen zien."

Nu gaat Barth, achterin zijn stoel zittend, turend in de verte, over één punt van het gezene, als het ware mediteren: 'Bij Luther was het oorspronkelijk de zaak, Calvin erkent dat natuurlijk; maar toch, er is nog een ander probleem, dat ons aller probleem is, en dat voor Calvin centraal stond. Namelijk dat niet allen geloven! Hier ziet Calvin plots op de mensen, en ontdekt tot zijn ontsteltenis dat zij, dankende Gods openbaring, niet allen geloven. Kijk eens, wanneer ik Calvin uit zijn leven en karakter goed versta, ook uit zijn brieven, dan was dat voor hem het borende levensraadsel: dat niet allen geloven....

Calvin had een fijn gevoel voor de kwaliteit der mensen. Hij zelf was een enorm kritische zeeft, en had een bijna nerveus gevoel voor de kwaliteit der mensen, in zijn verhouding tot de mensheid en in zijn verhouding tot zijn verhouding tot de mensheid. Hij was een enorm kritische zeeft, en had een bijna nerveus gevoel voor de kwaliteit der mensen, in zijn verhouding tot de mensheid en in zijn verhouding tot de mensheid.

Barth ziet rond, om een antwoord te krijgen. "Dr. Veenhof antwoordt voorzichtig (want bij een verkeerd antwoord kan de Bazelse leeuw gevaarlijk rondblikken): 'Er is een brug tussen God en ons.' Barth: 'Goed zo, er is inderdaad een brug, en daarover handelde eigenlijk reeds de gehele tweede helft van het tweede boek. Maar nu gaat Calvin aangeven wat ons ten goede komt: de geheimvolle werking, want dat is een groot geheimenis (arcantum); nu komt de Heilige Geest in het midden. De Heilige Geest immer volbringt (opeert) dat wat Calvin bewerk, en ons ten goede doet komen. Bij Calvin gaat het van nu af aan naar omhoog, en dat gebeurt door de Geest. De Geest immers is de bijzondere denkwijze (persoon) van God. De Heilige Geest doet inderdaad iets.

Dat is de vraag en het antwoord."

Hierna geeft Barth aan één van de studenten de beurt om het begin van dit eerste hoofdstuk te lezen; maar deze student heeft geen Latijnse tekst bij zich, noch iemand die bij hem thuis is. Barth wijst Barth zozelf heeft opgemerkt dat men Calvin als theolog uitsluitend in het Latijn moet lezen, vervolgt hij met een goedmoedigheid: "Also, lezen Sie dann aus den Heben Weber."

Wat lees ik daar nu? Kijk eens... Pla... Pla... wie kan dat lezen?"

Eén der studenten staat beleeft op, en zegt: "Dat ben ik, Herr Professor, ik heb Platt."

Als een volmaakt ontgroener van studenten replieert Barth onder daverend gelach: "Kijk eens, dat is al wat ik heb, hoe je toch op zijn minst duidelijk te schrijven!"

Met deze menselijke les eindigde het college. Barth staat nog enkele Nederlanders te woord, en langzaam stroomt de zaal leeg.

Samen met een gereformeerde en een rooms-katholieke theolog verliet ook ik de zaal. Onderwijl gaf de gereformeerde theolog dat ik volkomen kon beamen: "Kijk, dat is nu een voorbeeld van werkelijk gereformeerd dogmatiek geven!"

Zou iemand over dit boeiend, diepzinnig en vroom college anders kunnen oordelen?

Dit was werkelijk Kirchliche Dogmatik....

GEESTELIJK LEVEN